

MROCZNA TRIADA A KODY MORALNE: MEDIACYJNA ROLA KODÓW MORALNYCH W RELACJI MIĘDZY PŁCİĄ A PSYCHOPATIĄ

Agnieszka Klimczak¹

THE DARK TRIAD AND MORAL FOUNDATIONS:
THE MEDIATING ROLE OF MORAL FOUNDATIONS
IN THE RELATION BETWEEN GENDER AND PSYCHOPATHY

Summary. The aim of this study was an empirical verification of the nature of relationships between the Dark Triad traits and moral foundations on Polish sample. The additional goal was to explore mediational role of moral foundations in relation between gender and traits of triad. The study was conducted with 202 participants (50% male), in age from 20 to 61 ($M = 33.74$, $SD = 9.32$). The Dirty Dozen scale (to measure Dark Triad traits) and the Moral Foundations Questionnaire (to measure moral foundations) were used. Analysis indicated that all of the Dark Triad traits are in negative relation with Harm foundation. Machiavellianism and psychopathy are negatively associated with Purity. Furthermore, negative relationship also exists between psychopathy and Loyalty foundation. After controlling for shared variability, only psychopathy is in significant relation with foundations: Harm, Fairness and Purity. The results of this study show that moral foundations mediate only in relation between gender and psychopathy. Interpretation and discussion of acquired results were carried out.

Key words: moral foundations, Dark Triad, psychopathy, Machiavellianism, narcissism

Wprowadzenie

Termin Mroczna Triada (ang. *Dark Triad*) wprowadzony został do psychologii przez Paulhusa i Williamsa (2002) jako określenie trzech społecznie awersyjnych i niepożądanych cech osobowości: subklinicznej psychopatii, subklinicznego

¹ Wydział Pedagogiki i Psychologii, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie (Faculty of Pedagogy and Psychology, Maria Curie-Skłodowska University in Lublin), ORCID: 0000-0001-9346-4485.

Adres do korespondencji: Agnieszka Klimczak,
e-mail: agnieszczaki@gmail.com

narcyzmu oraz makiawelizmu. Cechy triady, choć pojęciowo odrębne, w pewnym stopniu empirycznie nakładają się na siebie (Furnham, Richards, Paulhus, 2013). Narcyzm charakteryzuje się poczuciem uprzywilejowania, egoizmem i przekonaniem o własnej wyższości. Makiawelizm manifestuje się poprzez cynizm, oszustwo i manipulację innymi w celu osiągnięcia własnych korzyści. Psychopatia przejawia się głównie przez tendencję do zachowań impulsywnych i antyspołecznych oraz brak poczucia winy. Cechy te związane są m.in. z egocentryzmem, skłonnością do wykorzystywania innych, bezduszością, deficytami w zakresie empatii (Jones, Paulhus, 2011), rasizmem (Jones, 2013; Jonason, 2015), obniżoną samokontrolą (Jonason, Tost, 2010), skrajną formą sprawczości (Kocaj, Klimczak, 2017) oraz tendencją do angażowania się w zachowania kontrproduktywne w pracy (Spain, Harms, Leberton, 2014; Klimczak, Kocaj, 2017).

Niektórzy autorzy (Jonason i in., 2015; Noser i in., 2015) sugerują, że niepożądane zachowania oraz postawy przejawiane przez osoby o mrocznych cechach mogą być wyjaśnione m.in. specyficznym systemem wartości powiązanim z tymi dyspozycjami osobowości. Z tego powodu w ostatnim czasie zainteresowanie badaczy koncentrowało się wokół aspektów moralności oraz niemoralnych tendencji powiązanych z cechami Mrocznej Triady. Empirycznie ukazano, że psychopatia i makiawelizm związane są z niskim poziomem rozwoju moralnego (Campbell i in., 2009) oraz rozhamowaniem moralnym (Egan, Hughes, Palmer, 2015). Oznacza to, że osoby o tych cechach mogą łamać zasady moralne, angażując się w szkodliwe zachowania, nie doświadczając przy tym poczucia winy czy wstydu. Psychopatia jest również istotnym predyktorem wydawania utylitarnych sądów w dylematach moralnych (Djeriouat, Trémolière, 2014). Cechy Mrocznej Triady związane są z oszustwem (Williams, Nathanson, Paulhus, 2010), przestępczością nieletnich (Chabrol i in., 2009), szantażem emocjonalnym (Chen, 2010) oraz posługiwaniem się taktykami manipulacyjnymi w pracy (Jonason, Słomski Partyka, 2012).

Spośród wielu taksonomii ocen moralnych ciekawe, wielowymiarowe podejście zaproponowali Haidt i wsp., tworząc Teorię Fundamentów Moralnych (ang. *Moral Foundations Theory*) (Haidt, Graham, 2007; Graham i in., 2011). Teoria zakłada istnienie pięciu kategorii fundamentów, według których ludzie dokonują oceny zachowań jako moralnych bądź też nie. Angielskie określenie *moral foundation* zostało przetłumaczone na język polski jako: fundament moralny lub kod moralny (Jarmakowski-Kostrzanowski, Jarmakowska-Kostrzanowska, 2016). Oba pojęcia będą używane synonimicznie. Do kodów tych zalicza się:

1. Troskę/krzywdę – dotyczącą postawy wobec przemocy, krzywdy i cierpienia innych, opiera się na współczuciu i trosce;
2. Sprawiedliwość/oszustwo – dotyczącą zasady wzajemności, a także równych praw oraz uczciwości;
3. Lojalność/zdradę – dotyczącą moralnego zobowiązania do lojalności wobec członków grupy własnej, przy jednoczesnym faworyzowaniu uczestników tej grupy w porównaniu z osobami, które do niej nie należą;

4. Autorytet/bunt – dotyczący moralnego zobowiązania do szacunku wobec osób wyżej stojących w hierarchii, a także poszanowania tradycji;
5. Świętość/upodlenie – dotycząca zachowania czystości i świętości swojego ciała, umysłu i duszy, opierając się na wstręcie wobec wszystkiego, co może je zanieczyścić.

Kody Troski oraz Sprawiedliwości służyc mają ochronie interesów jednostki, dlatego są opisywane jako fundamenty indywidualistyczne. Pozostałe kody: Lojalności, Autorytetu oraz Świętości chronią interesy grupowe, dlatego określane są jako fundamenty wspólnotowe (Graham i in., 2011). Fundamenty moralne powstały w trakcie ewolucji, jako reakcje na różnorodne wyzwania adaptacyjne (Graham i in., 2013). Kody te są uniwersalne, co oznacza, że występują w każdej kulturze. Teoria Fundamentów Moralnych zakłada jednak istnienie różnic kulturowych w ocenie danych wartości. Ważność danego kodu, czyli to, czy dane zachowania i postawy zaliczane do danego fundamentu uważane są za moralne, czy też nie, zależy m.in. od kultury (Haidt, Joseph, 2007; Haidt, Graham, 2009) oraz różnic indywidualnych (Graham i in., 2013).

Wyniki dotychczasowych badań ukazują istnienie relacji między psychopatią, makiawelizmem i narcyzmem a kodami moralnymi wywodzącymi się z Teorii Fundamentów Moralnych. Wyniki odnośnie do negatywnych związków psychopatii z kodami indywidualistycznymi (Troską oraz Sprawiedliwością) cechuje spójność (Glenn i in., 2009; Aharoni, Antonenko, Kiehl, 2011; Djeriouat, Trémolière, 2014; Jonason i in., 2015; Mededović, Petrović, 2016). Istnieje natomiast zróżnicowanie empirycznych ustaleń co do powiązań psychopatii z kodami wspólnotowymi (Lojalnością, Autorytetem i Świętością). Rezultaty badań informują o braku związku psychopatii z tymi fundamentami moralnymi (Aharoni, Antonenko, Kiehl, 2011), ujemnym związku ze wszystkimi trzema fundamentami wspólnotowymi (Jonason i in., 2015) lub też negatywnym związku ze Świętością (Glenn i in., 2009; Mededović, Petrović, 2016) oraz Lojalnością (Glenn i in., 2009). Jonason i wsp. (2015), weryfikując naturę powiązań cech triady z kodami moralnymi, przeprowadzili trzy badania empiryczne. Ukazali oni ujemny związek makiawelizmu z kodem Troski (badanie 1), negatywny związek makiawelizmu ze wszystkimi fundamentami moralnymi (badanie 2), a także ujemne powiązanie tej cechy osobowości z Troską oraz Sprawiedliwością (badanie 3). Z uwagi na brak spójności wyników przeprowadzonych badań badacze stwierdzili brak jednoznacznych powiązań makiawelizmu z matrycami moralnymi, co oznacza, według autorów, moralną elastyczność makiawelistów. W innym badaniu (Niemi, Young, 2013) okazało się, że makiawelizm był ujemnie związany z kodem Troski, a dodatkowo z Autorytetem. Jonason i wsp. (2015) ukazali pozytywny związek narcyzmu z fundamentami: Troski, Lojalności, Autorytetu oraz Świętości, co autorzy interpretują jako przejaw strategii społecznej narcyzów, umożliwiającej otrzymanie akceptacji i uznania. Niemniej jednak wyniki badań innych autorów (Mededović, Petrović, 2016) wskazują na brak zależności między narcyzmem a kodami moralnymi.

Dociekając specyfiki funkcjonowania osób o cechach Mrocznej Triady, zasadne wydaje się odwołanie do klasycznej definicji osobowości Allporta (1937, s. 48): „osobowość jest czymś i coś robi” (*personality is something and does something*). Niektórzy autorzy (np. Ciecuch, 2013) podkreślają, że w opisie osobowości poza aspektem strukturalnym (czym jest i jaka jest osobowość) nie mniej ważny jest aspekt motywacyjny, reprezentujący dynamikę osobowości. To właśnie wartości (w badaniu własnym kody moralne) odnoszą się do motywów zachowania, a co za tym idzie – pozwalają w połączeniu z cechami na przewidywanie względnie stałych wzorców zachowań (Roccas i in., 2002). Podczas gdy cechy będą pomocne w predykcji sposobu zachowania, wartości pozwolą na predykcję jego treści (Ciecuch, 2013), ułatwiając tym samym holistyczne ujęcie osobowości. Biorąc pod uwagę powyższe, eksploracja charakteru relacji między cechami Mrocznej Triady a intuicjami moralnymi pozwoli na pełniejsze zrozumienie funkcjonowania jednostek o wysokim natężeniu cech triady.

Ponadto w niniejszej pracy przedstawiono niespójności w wynikach dotychczasowych badań odnośnie do relacji między mrocznymi cechami a intuicjami moralnymi. Z przeglądu literatury wynika, że między Mroczną Triadą osobowości a fundamentami moralnymi występują powiązania, postawiono zatem pierwsze pytanie badawcze: jaka jest natura relacji między cechami triady a kodami moralnymi?

We wspomnianym studium Jonasona i wsp. (2015) analizowano również problem, czy różnice międzypłciowe w zakresie cech Mrocznej Triady (wyższe wyniki osiągane przez mężczyzn) mogą występować ze względu na zróżnicowanie międzypłciowe w systemie wartości. Innymi słowy, poszukiwano odpowiedzi na pytanie, czy fundamenty moralne odgrywają rolę mediatora zależności między płcią a cechami Mrocznej Triady. Badacze ukazali, że kody moralne mogą być bardzo istotnym czynnikiem, wyjaśniającym istnienie różnic między kobietami i mężczyznami w zakresie mrocznych cech. Wyższe natężenie psychopatii i makiawelizmu u mężczyzn może zostać wyjaśnione niskim poparciem wrażliwych społecznie wartości (Troski, Sprawiedliwości i Lojalności). Ponieważ mężczyźni przejawiają wyższe natężenie cech triady (Paulhus, Williams, 2002; Jonason, Koenig, Tost, 2010; Furnham, Richards, Paulhus, 2013; Roeser i in., 2016) oraz kobiety uzyskują wyższe wyniki w skalach Troski i Świętości (Koleva i in., 2014; Jarmakowski-Kostrzanowski, Jarmakowska-Kostrzanowska, 2016a), w badaniu własnym postawiono drugie pytanie badawcze o mediacyjną rolę kodów moralnych w relacji między płcią a cechami Mrocznej Triady osobowości.

Dotychczasowe badania nad powiązaniem kodów moralnych z cechami Mrocznej Triady prowadzone były w próbach zachodnich: amerykańskiej, francuskiej oraz niemieckiej (Glenn i in., 2009; Aharoni, Antonenko, Kiehl, 2011; Djeriouat, Trémolière, 2014; Jonason i in., 2015), a także w dość odmiennej kulturowo próbie serbskiej (Mededović, Petrović, 2016). Przeprowadzone badanie jest pierwszą próbą empirycznej weryfikacji – w warunkach rodzimych – powiązań cech Mrocznej

Triady z kodami moralnymi. Poparcie wobec poszczególnych kodów moralnych (Haidt, Joseph, 2007; Haidt, Graham, 2009) oraz relacje cech triady z różnymi zmiennymi psychologicznymi (np. Jonason, Li, Czarna, 2013; Robertson i in., 2016; Jonason, Sitnikova, Oshio, 2018) mogą różnić się w zależności od kultury. Poszukiwano zatem odpowiedzi na trzecie pytanie badawcze: czy związki te różnią się w próbie rodzimej od wcześniej uzyskanych w próbach zachodnich oraz w próbie serbskiej?

Metoda

Uczestnicy i procedura badań

W badaniu udział wzięły 202 osoby (50% mężczyzn, 50% kobiet) w wieku od 20 do 61 lat ($M = 33,74$, $SD = 9,32$). Wykształcenie wyższe posiadało 116 (57,4%) osób, średnie – 67 (33,2%), zawodowe – 17 (8,4%), a podstawowe – 2 osoby (1%). Badani zaproszeni zostali do udziału w projekcie drogą internetową. Uczestnicy zostali poinformowani, iż badanie dotyczy ich cech osobowości oraz poglądów. Całość badań przeprowadzono w okresie od 1 lipca do 31 sierpnia 2016 r.

Narzędzia badawcze

Do pomiaru cech Mrocznej Triady osobowości użyto skali Parszywej Dwunastki (Jonason, Webster, 2010) w adaptacji Czarnej i wsp. (2016). Uczestnicy ustosunkowywali się do 12 pozycji kwestionariusza na 5-stopniowej skali Likerta: od 1 – wcale nieprawdziwe do 5 – skrajnie prawdziwe. Przykładowe twierdzenia to: *Zwykle nie odczuwam wyrzutów sumienia* (psychopatia); *Mam skłonność do wykorzystywania innych do swoich własnych celów* (makiawelizm); *Zwykle oczekuję szczególnych względów od innych* (narcyzm). Średnia arytmetyczna odpowiedzi na twierdzenia tworzące poszczególne podskale stanowiła wskaźnik psychopatii (α Cronbacha = ,67), makiawelizmu ($\alpha = ,82$) i narcyzmu ($\alpha = ,86$).

Do pomiaru kodów moralnych zastosowano Kwestionariusz kodów moralnych (Graham i in., 2011) w polskiej adaptacji Jarmakowskiego-Kostrzanowskiego i Jarmakowskiej-Kostrzanowskiej (2016b). Narzędzie składa się z dwóch części. W pierwszej z nich uczestnicy udzielali odpowiedzi, w jakim stopniu oceniają różne aspekty jako ważne przy ocenie moralności danego zachowania na 6-stopniowej skali: od 1 – zdecydowanie nieważne do 6 – zdecydowanie ważne. W drugiej części osoby badane wyrażały stopień poparcia dla twierdzeń na skali: od 1 – zdecydowanie się nie zgadzam do 6 – zdecydowanie się zgadzam. Przykładowe twierdzenia to: *Jedną z najgorszych rzeczy, jakie może zrobić człowiek, jest skrzywdzenie bezbronnego zwierzęcia* (Troska/krzywda); *Sprawiedliwe traktowanie obywateli jest podstawą dobrego społeczeństwa* (Sprawiedliwość/oszustwo); *Należy być lojalnym w stosunku do członków rodziny, nawet gdy zrobią coś złego* (Lojalność/zdrada); *Szacunek dla władzy i autorytetów jest czymś, czego powinny nauczyć się wszystkie dzieci* (Autorytet/bunt); *Nie*

należy robić rzeczy obrzydliwych, nawet jeśli nikomu nie dzieje się krzywda z tego powodu (Świętość/upodlenie). Średnia arytmetyczna odpowiedzi na twierdzenia tworzące poszczególne podskale stanowiła wskaźnik kodu Troski/krzywdy (α Cronbacha = ,77), kodu Sprawiedliwości/oszustwa (α = ,69) kodu Lojalności/zdrady (α = ,67), kodu Autorytetu/buntu (α = ,65) oraz kodu Świętości/upodlenia (α = ,74).

Wyniki

W tabeli 1 przedstawiono statystyki opisowe oraz wyniki testu istotności różnic ze względu na płeć dla analizowanych zmiennych.

Tabela 1. Cechy Mrocznej Triady oraz fundamenty moralne – statystyki opisowe i wartości testu istotności różnic

	Średnia (SD)			t	d Cohena
	wynik ogólny	kobiety	mężczyźni		
Mroczna Triada					
Psychopatia	1,92 (.92)	1,76 (.69)	2,07 (.80)	-3,02**	-,41
Makiawelizm	1,70 (.78)	1,62 (.72)	1,76 (.83)	-1,25	-,18
Narcyzm	2,01 (.91)	1,98 (.87)	2,04 (.94)	-,45	-,06
Fundamenty Moralne					
Troska	4,85 (.75)	5,09 (.60)	4,62 (.81)	4,62**	,66
Sprawiedliwość	4,75 (.69)	4,88 (.63)	4,61 (.71)	2,78**	,40
Lojalność	3,99 (.77)	3,96 (.75)	4,01 (.78)	-,46	-,07
Autorytet	3,67 (.81)	3,70 (.79)	3,63 (.84)	,63	,09
Świętość	4,18 (.87)	4,19 (.79)	3,87 (.92)	2,58**	,37

* $p < ,05$; ** $p < ,01$.

Źródło: opracowanie własne.

Jedynе różnicowanie międzypłciowe w zakresie cech Mrocznej Triady występuje w odniesieniu do psychopatii. Mężczyźni uzyskują istotnie wyższe wyniki ($t(200) = -3,02$; $p < ,01$; d Cohena = -,41). W przypadku kodów moralnych natomiast różnicowanie międzypłciowe dotyczy trzech wymiarów. Każdorazowo kobiety uzyskują istotnie wyższe wyniki w skalach Troski ($t(200) = 4,62$; $p < ,01$; d Cohena = ,66), Sprawiedliwości ($t(200) = 2,78$; $p < ,01$; d Cohena = ,40) oraz Świętości ($t(200) = 2,58$; $p < ,01$; d Cohena = ,37).

W celu odpowiedzi na pierwsze pytanie badawcze przeprowadzono analizy korelacji oraz regresji związków między cechami Mroczonej Triady a kodami moralnymi (tabela 2).

Tabela 2. Współczynniki korelacji (oraz bety regresji) zależności między cechami Mroczonej Triady a fundamentami moralnymi

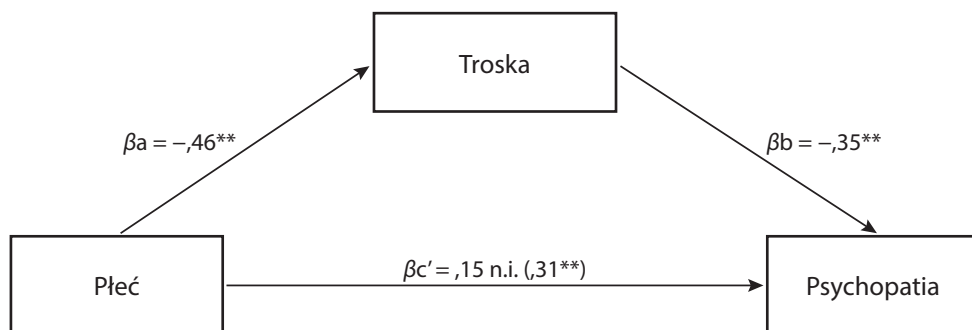
	$r(\beta)$		
	Psychopatia	Makiawelizm	Narcyzm
Troska	-,38** (-,32**)	-,27** (-,12)	-,16* (-,01)
Sprawiedliwość	-,25** (-,25**)	-,13 (-,05)	-,04 (,07)
Lojalność	-,13 (-,15)	-,04 (,03)	-,03 (,01)
Autorytet	-,13 (-,10)	-,11 (-,08)	-,04 (,03)
Świętość	-,29** (-,25**)	-,21** (-,14)	-,06 (,09)

* $p < ,05$; ** $p < ,01$.

Źródło: opracowanie własne.

Wszystkie cechy Mroczonej Triady są ujemnie związane z kodem Troski. Makiawelizm i psychopatia występują w ujemnym związku ze Świętością. Ponadto między psychopatią a kodem Lojalności również występuje ujemna zależność. Postanowiono także sprawdzić zależności między zmiennymi po kontroli wspólnej wariancji między makiawelizmem, psychopatią i narcyzmem. Aby tego dokonać, przeprowadzono analizę regresji wielokrotnej, w której jako predyktory wprowadzono wszystkie cechy triady. Zabieg ten pozwala na zaobserwowanie unikalnych relacji pomiędzy każdą cechą triady a fundamentami moralnymi. Współczynniki beta zostały zamieszczone w nawiasach w tabeli 2. Jak można zauważyć, jedynie psychopatia związana jest istotnie ujemnie z kodami: Troski, Sprawiedliwości i Świętości, kiedy kontrolujemy wpływ pozostałych cech Mroczonej Triady.

W celu odpowiedzi na drugie pytanie badawcze o medycyjną rolę kodów moralnych w relacji między płcią a cechami Mroczonej Triady osobowości przeprowadzono analizę mediacji, by sprawdzić, czy kody moralne funkcjonują jako mediator związku między płcią a cechami Mroczonej Triady. Analizę mediacji przeprowadzono za pomocą metody *bootstrappingu* (MacKinnon, Lockwood, Williams, 2004; Preacher, Hayes, 2004), z rekomendowaną opcją wylosowania 5000 próbek *bootstrap* (Preacher, Hayes, 2008). Odnaleziono trzy istotne modele medycyjne w relacji między płcią a psychopatią (ryciny 1–3).

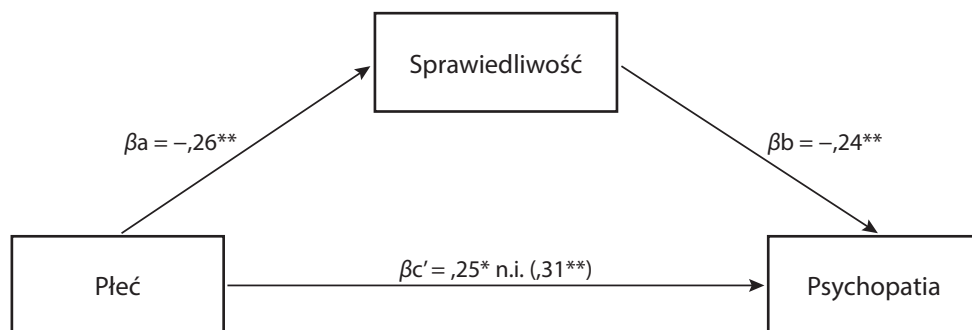

Rycina 1. Model mediacyjnej roli kodu moralnego Troska w relacji pomiędzy płcią a psychopatią

* $p < ,05$; ** $p < ,01$.

Źródło: opracowanie własne.

Rycina 1 przedstawia relację między płcią, kodem moralnym Troski (mediator) oraz psychopatią. Istnieje bezpośredni związek między płcią a psychopatią ($\beta = ,31$; $p < ,01$), jednak po wprowadzeniu do modelu mediatora (kod Troski), związek ten staje się nieistotny statystycznie ($\beta = ,15$; ns.), co świadczy o pełnej mediacji. Efekt ten jest istotny statystycznie, ponieważ mieści się w przedziale ufności od ,08 do ,29 (95%, bias corrected).

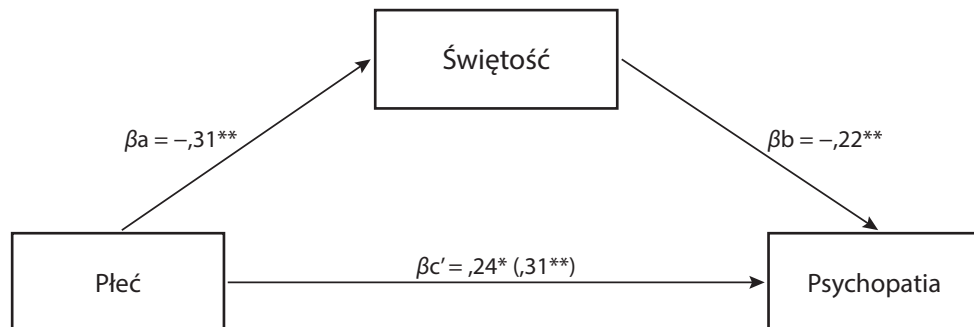
Rycina 2. Model mediacyjnej roli kodu moralnego Sprawiedliwość w relacji pomiędzy płcią a psychopatią

* $p < ,05$; ** $p < ,01$.

Źródło: opracowanie własne.

Na rycinie 2 przedstawiono model, w którym w relacji między płcią a psychopatią ($\beta = ,31$; $p < ,01$) jako mediator występuje kod moralny Sprawiedliwość, po którego wprowadzeniu siła związku między płcią a psychopatią obniża się ($\beta = ,25$;

$p < ,01$), co świadczy o mediacji częściowej. Efekt pośredni jest istotny statystycznie, ponieważ mieści się w przedziale ufności od $,01$ do $,15$ (95%, *bias corrected*).

Rycina 3. Model mediacyjnej roli kodu moralnego Świątość w relacji pomiędzy płcią a psychopatią

* $p < ,05$; ** $p < ,01$.

Źródło: opracowanie własne.

Podobny efekt zauważono, kiedy do modelu jako mediator wprowadzony zostaje kod moralny Świątość (rycina 3). Początkowa siła związku między płcią a psychopatią ($\beta = ,31$; $p < ,01$) zmniejsza się po wprowadzeniu mediatora ($\beta = ,24$; $p < ,01$), co również przemawia za mediacją częściową. Efekt ten jest istotny statystycznie, ponieważ mieści się w przedziale ufności od $,02$ do $,16$ (95%, *bias corrected*).

Dyskusja

Przedstawione badanie jest empiryczną weryfikacją – pierwszą w warunkach rodzimych – zależności między cechami Mrocznej Triady osobowości a kodami moralnymi. Ponadto w badaniu własnym testowano efekt mediacyjny kodów moralnych w relacji między płcią a cechami triady. Usiłowano również odpowiedzieć na pytanie: czy związki uzyskane w próbie rodzimej różnią się od wcześniej uzyskanych w próbach zachodnich oraz w próbie serbskiej?

W badaniach własnych psychopatia okazała się ujemnie związana z kodami indywidualistycznymi (Troską i Sprawiedliwością). Wynik ten jest spójny z wynikami wszystkich dotychczasowych badań prowadzonych zarówno w próbach zachodnich (Glenn i in., 2009; Aharoni, Antonenko, Kiehl, 2011; Djeriouat, Trémo-lière, 2014; Jonason i in., 2015), jak i w próbie serbskiej (Mededović, Petrović, 2016). Również makiawelizm oraz narcyzm pozostają w ujemnej relacji z kodem Troski – jest to częściowo zgodne z wynikami badań zachodnich (Niemi, Young, 2013; Jonason i in., 2015), jednak nie koresponduje z wynikami badań serbskich (Mededović, Petrović, 2016). Niskie poparcie dla indywidualistycznych wartości może być

wyjaśnione deficytami w zakresie empatii manifestowanymi przez psychopatów, makiawelistów i narcyzów (Jones, Paulhus, 2011; Jonason i in., 2013). Niska empatia może powodować brak zainteresowania tym, że w wyniku ich działań ktoś zostanie skrzywdzony lub niesprawiedliwie potraktowany. Takie ustalenie koresponduje z tendencją osób o cechach Mrocznej Triady do angażowania się w szantaż emocjonalny (Chen, 2010), oszustwo (Williams, Nathanson, Paulhus, 2010) czy manipulację innymi (Jonason, Slomski, Partyka, 2012). Z wyników dotychczasowych badań wynika (Glenn i in., 2009), że empatyczna troska występuje jako mediator w relacji między psychopatią a kodami indywidualistycznymi (Troską i Sprawiedliwością). Aby stwierdzić empirycznie, czy ten stan rzeczy występuje również w przypadku makiawelizmu i narcyzmu, potrzebne są dalsze badania.

Wyniki własne ukazują również, że psychopatia i makiawelizm związane są ujemnie z kodem Świętości. Jest to częściowo zbieżne z rezultatami dotychczasowych badań, przeprowadzonych w próbie amerykańskiej oraz serbskiej, w których psychopatia występowała w ujemnym związku ze Świętością (Glenn i in., 2009; Mededović, Petrović, 2016), a także z wynikami Jonasona i wsp. (2015) przemawiającymi za tym, że psychopatia jest powiązana z deewaluacją wartości wspólnotowych. Niska ujemna zależność między makiawelizmem a Świętością występowała wyłącznie w jednym z trzech badań Jonasona i wsp. (2015). Jak już wspomniano, autorzy brak spójności powiązań makiawelizmu zinterpretowali jako przejaw elastyczności moralnej makiawelistów.

Fundament moralny Świętość zakłada kontrolę cielesnych impulsów. Z uwagi na obniżoną skłonność samokontroli, brak umiejętności odraczania gratyfikacji oraz impulsywność (Jonason, Tost, 2010; Baughman, 2015; Justice, 2016) psychopaci i makiaweliści mogą nie przejawiać zahamowań, co skutkuje niskim poparciem wobec tego typu wartości.

W badaniu własnym nie udało się potwierdzić wyników odnośnie do pozytywnych powiązań narcyzmu z fundamentami moralnymi, które to zależności wystąpiły w studium Jonasona i wsp. (2015). Niemniej jednak brak ujemnych powiązań z fundamentami moralnymi (poza niskim związkiem z kodem Troski) koresponduje z wynikami badań prowadzonych w próbie serbskiej (Mededović, Petrović, 2016). Narcyzm, w przeciwieństwie do dwóch pozostałych komponentów triady, nie jest związany z rozhamowaniem moralnym (Egan, Hughes, Palmer, 2015) lub niskim poziomem rozwoju moralnego (Campbell i in., 2009). Ponadto podczas gdy psychopatia oraz makiawelizm związane są z obniżoną samokontrolą, narcyzm nie przejawia takich powiązań (Jonason, Tost, 2010). Narcyzm jest zatem postrzegany jako najmniej destrukcyjny spośród cech Mrocznej Triady osobowości (Rauthmann, Kolar, 2012; Furnham, Richards, Paulhus, 2013).

Po kontroli wspólnej zmienności pomiędzy cechami Mrocznej Triady jedynie psychopatia pozostaje w ujemnej relacji z fundamentami moralnymi (Troską, Sprawiedliwością oraz Świętością). Może to sugerować, że to właśnie psychopatia jako cecha osobowości stanowi wymiar najbardziej destrukcyjny. Psychopaci pomi-

mo posiadania umiejętności odróżniania dobra od zła, angażują się w społecznie niepożądane zachowania, nie biorąc pod uwagę skutków swoich czynów (Cima, Tonnaer, Hauser, 2010). Ponadto przejawiają niskie poczucie tożsamości moralnej (Glenn i in., 2010).

Ustalenie charakteru relacji między cechami Mrocznej Triady oraz kodami moralnymi pozwala na pełniejszy opis osobowości makiawelistów, narcyzów oraz psychopatów. Ponieważ badanie przeprowadzone zostało na gruncie polskim, zasadne jest odnoszenie wyników do charakterystyki jedynie próby rodzimej. Reasumując, uzyskane zależności wskazują, iż psychopata oraz makiawelista nie biorą pod uwagę skutków swojego zachowania: czy wyrządzą komuś krzywdę, czy też nie. Psychopata dodatkowo nie kieruje się uczciwością, zatem przy ocenie własnych działań nie będzie uwzględniał, czy naruszy czyjeś poczucie sprawiedliwości. Te tendencje prawdopodobnie facylitują deficyty w zakresie empatii (Jones, Paulhus, 2011; Jonason i in., 2013). Niska empatia przewidywalnie warunkuje brak wrażliwości na krzywdę i niesprawiedliwość.

Osoby o tych cechach osobowości nie kierują się również potrzebą kontroli impulsów cielesnych, przejawiając rozhamowanie i niską samokontrolę, a także impulsywność (Jonason, Tost, 2010; Baughman, 2015; Justice, 2016), prowadzą styl życia oparty na wycisku oraz stosują antagonistyczną strategię społeczną (Figueredo i in., 2005). Wyniki badań własnych zdają się sugerować, że psychopatia jest najbardziej destrukcyjnym wymiarem osobowości Mrocznej Triady.

Osoby o wysokim natężeniu cech narcystycznych również nie kierują się troską i współczuciem, co – podobnie jak w przypadku psychopatii i makiawelizmu – prowadzi do angażowania się w krzywdzące innych zachowania. Niemniej jednak narcyzi mogą powstrzymać się od destrukcyjnych zachowań, ponieważ ich głównym motywem działania jest ciągle poszukiwanie podziwu i admiracji (Jonason, Wee, Li, 2014). Chcąc zachować pozytywny obraz własnej osoby w oczach innych, mogą tłumić tendencje do angażowania się w działania uważane za niemoralne, takie jak np.: zachowania kontrproduktywne w pracy (Klimczak, Kocaj, 2017), zgeneralizowane zachowania przemocowe (Pailing, Boon, Egan, 2014) oraz zachowania przemocowe w bliskich relacjach (Kiire, 2017), a także nadużywanie narkotyków i zastraszanie/nękanie innych (Azizli i in., 2016). Prawdopodobnie z tego powodu narcyzm uważany jest za najmniej destrukcyjny wymiar Mrocznej Triady (Rauthmann, Kolar, 2012; Furnham, Richards, Paulhus, 2013).

W badaniu własnym poszukiwano odpowiedzi na drugie pytanie badawcze, czy kody moralne występują jako mediatory w relacji między płcią a cechami Mrocznej Triady osobowości. Występowanie kodów moralnych w roli mediatora analizowanych zależności potwierdzone jest wynikami dotychczasowych badań (Jonason i in., 2015). Wyniki badań własnych wskazują, że kody moralne mediują jedynie w relacji między płcią a psychopatią. Różnice płciowe w zakresie psychopatii (mężczyźni osiągają wyższe wyniki) mogą występować m.in. z powodu niższego poparcia przez mężczyzn dla takich wartości moralnych, jak Troska,

Sprawiedliwość czy Świętość. Psychopatyczni mężczyźni przejawiają większe deficyty w zakresie empatii niż psychopatyczne kobiety (Jonason i in., 2013), dlatego też mogą oni wykazywać się mniejszą wrażliwością na krzywdę czy niesprawiedliwość. Ponadto, poprzez mniejszą kontrolę impulsów, mężczyźni mogą angażować się w przelotne relacje, co koresponduje z poglądem (Jonason i in., 2009), że cechy triady facylitują krótkoterminową strategię łączenia się w pary, która jest korzystna dla mężczyzn, ale nie dla kobiet.

Przeprowadzając badanie w próbie polskiej, poszukiwano również odpowiedzi na trzecie postawione pytanie badawcze: czy związki cech Mrocznej Triady z fundamentami moralnymi różnią się w próbie rodzimej od wcześniej uzyskanych w próbach zachodnich oraz w próbie serbskiej? W badaniu własnym uzyskano wyniki: a) spójne z rezultatami zarówno badań zachodnich, jak i serbskich; b) korespondujące jedynie z wynikami badań zachodnich oraz c) korespondujące jedynie z wynikami uzyskanymi w próbie serbskiej. Prezentują się one następująco:

1. Wynik dotyczący ujemnego związku między psychopatią a kodami indywidualistycznymi (Troską i Sprawiedliwością) zbieżny jest z wynikami wszystkich dotychczasowo przeprowadzonych badań, niezależnie od charakteru próby. Może to wskazywać na pewną uniwersalność kulturową tych powiązań. Również ujemna relacja między psychopatią a Świętością przejawia się częściowo w wynikach badań zachodnich oraz w badaniu przeprowadzonym w Serbii.
2. Wyniki odnośnie do ujemnej zależności między makiawelizmem oraz narcyzmem a kodem Troski, a także ujemnego powiązania makiawelizmu ze Świętością korespondują częściowo jedynie z wynikami badań zachodnich.
3. Wyniki przemawiające za brakiem ujemnych powiązań narcyzmu z fundamentami moralnymi (poza niskim związkiem z kodem Troski) spójne są jedynie z wynikami badań przeprowadzonych w próbie serbskiej.

Ukazane różnice kulturowe w matrycach powiązań cech Mrocznej Triady z fundamentami moralnymi mogą być wyjaśnione przez odmiennosć uwarunkowań dotyczących podstawowych wymiarów kulturowych wyróżnionych przez Hofstede'a i wsp. (2011). Aby określić, czy i jak różnice w: dystansie władzy, indywidualizmie, męskości, unikaniu niepewności, orientacji długoterminowej oraz pobłażliwości mogą tłumaczyć istnienie zaobserwowanych różnic, konieczne są dalsze badania.

Przedstawione badanie posiada pewne ograniczenia. Pierwszym z nich jest zastosowanie relatywnie krótkiego narzędzia do pomiaru cech Mrocznej Triady. Dodatkowo makiawelizm, narcyzm i psychopatia są konstruktami wielowymiarowymi. W przyszłych badaniach (z zastosowaniem dłuższych, umożliwiających taką analizę narzędzi) wskazana byłaby eksploracja powiązań komponentów cech triady z kodami moralnymi.

Literatura cytowana

- Aharoni, E., Antonenko, O., Kiehl, K.A. (2011). Disparities in the moral intuitions of criminal offenders: The role of psychopathy. *Journal of Research in Personality*, 45, 322–327, doi: 10.1016/j.jrp.2011.02.005
- Allport, G.W. (1937). *Personality: A psychological interpretation*. New York: Henry Holt and Company.
- Azizli, N., Atkinson, B.E., Baughman, H.M., Chin, K., Vernon, P.A., Harris, E., Veselka, L. (2016). Lies and crimes: Dark triad, misconduct, and high-stakes deception. *Personality and Individual Differences*, 89, 34–39, doi: 10.1016/j.paid.2015.09.034
- Baughman, H.M. (2015). Relationships between the Dark Triad and Delayed Gratification: An Evolutionary Perspective. *Electronic Thesis and Dissertation Repository*, 3276, <http://ir.lib.uwo.ca/etd/3276>
- Campbell, J., Schermer, J.A., Villani, V.C., Nguyen, B., Vickers, L., Vernon, P.A. (2009). A behavioral genetic study of the Dark Triad of personality and moral development. *Twin Research and Human Genetics*, 12, 132–136, doi: 10.1375/twin.12.2.132
- Chabrol, H., Van Leeuwen, N., Rodgers, R., Séjourné, N. (2009). Contributions of psychopathic, narcissistic, Machiavellian, and sadistic personality traits to juvenile delinquency. *Personality and Individual Differences*, 47, 734–739, doi: 10.1016/j.paid.2009.06.020
- Chen, S. (2010). Relations of Machiavellianism with emotional blackmail orientation of salespeople. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 5, 294–298, doi: 10.1016/j.sbspro.2010.07.091
- Cieciuch, J. (2013). *Kształtowanie się systemu wartości od dzieciństwa do wczesnej dorosłości*. Liberi Libri, <http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/pl>
- Cima, M., Tonnaer, F., Hauser, M.D. (2010). Psychopaths know right from wrong but don't care. *Social Cognitive and Affective Neuroscience*, 5, 59–67, doi: 10.1093/scan/nsp051
- Czarna, A.Z., Jonason, P.K., Dufner, M., Kossowska, M. (2016). The Dirty Dozen Scale: Validation of a Polish Version and Extension of the Nomological Net. *Frontiers in Psychology*, 7, 445, doi: 10.3389/fpsyg.2016.0044
- Djeriouat, H., Trémolière, B. (2014). The Dark Triad of personality and utilitarian moral judgment: the mediating role of Honesty/Humility and Harm/Care. *Personality and Individual Differences*, 67, 11–16, doi: 10.1016/j.paid.2013.12.026
- Egan, V., Hughes, N., Palmer, E.J. (2015). Moral disengagement, the dark triad, and unethical consumer attitudes. *Personality and Individual Differences*, 76, 123–128, doi: 10.1016/j.paid.2014.11.054
- Figueredo, A.J., Vásquez, G., Brumbach, B.H., Sefcek, J.A., Kirsner, B.R., Jacobs, W.J. (2005). The K-factor: Individual differences in life history strategy. *Personality and Individual Differences*, 39, 1349–1360, doi: 10.1016/j.paid.2005.06.009
- Furnham, A., Richards, S.C., Paulhus, D.L. (2013). The Dark Triad of personality: A 10 year review. *Social and Personality Psychology Compass*, 7(3), 199–216, doi: 10.1111/spc3.12018

- Glenn, A.L., Iyer, R., Graham, J., Koleva, S., Haidt, J. (2009). Are all types of morality compromised in psychopathy? *Journal of Personality Disorders*, 23, 384–398, doi: 10.1521/pedi.2009.23.4.384
- Glenn, A.L., Koleva, S., Iyer, R., Graham, J., Ditto, P.H. (2010). Moral identity in psychopathy. *Judgment and Decision Making*, 5, 497–505.
- Graham, J., Haidt, J., Koleva, S., Motyl, M., Iyer, R., Wojcik, S.P., Ditto, P.H. (2013). Moral Foundations Theory: The pragmatic validity of moral pluralism. *Advances in Experimental Social Psychology*, 47, 55–130, doi: 10.1016/B987-0-12-407236-7.00002-4
- Graham, J., Nosek, B.A., Haidt, J., Iyer, R., Koleva, S., Ditto, P.H. (2011). Mapping the moral domain. *Journal of Personality and Social Psychology*, 101(2), 366–385, doi: 10.1037/a0021847
- Haidt, J., Graham, J. (2007). When morality opposes justice: Conservatives have moral intuitions that liberals may not recognize. *Social Justice Research*, 20, 98–116, doi: 10.1007/s11211-007-0034-z
- Haidt, J., Graham, J. (2009). Planet of the Durkheimians, Where Community, Authority, and Sacredness Are Foundations of Morality. W: J.T. Jost, A.C. Kay, H. Thorisdottir (red.), *Social and psychological bases of ideology and system justification* (s. 371–401). Oxford: Oxford University Press.
- Haidt, J., Joseph, C. (2007). The moral mind: How five sets of innate intuitions guide the development of many culture-specific virtues, and perhaps even modules. W: P. Carruthers, S. Laurence, S. Stich (red.), *The innate mind* (t. 3, s. 367–391). Oxford: Oxford University Press, doi: 10.1093/acprof:oso/9780195332834.003.0019
- Hofstede, G., Hofstede, G.J., Minkov, M. (2011). *Kultura i organizacje: zaprogramowanie umysłu*. Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne.
- Jarmakowski-Kostrzanowski, T., Jarmakowska-Kostrzanowska, L. (2016a). *Różnice płciowe w zakresie intuicji moralnych*. Prezentacja na konferencji Polskiego Stowarzyszenia Psychologii Społecznej, Wrocław.
- Jarmakowski-Kostrzanowski, T., Jarmakowska-Kostrzanowska, L. (2016b). Polska adaptacja Kwestionariusza kodów moralnych (MFQ-PL). *Psychologia Społeczna*, 11, 4(39), 489–508, doi: 10.7366/1896180020163908
- Jonason, P.K. (2015). How “dark” personality traits and perceptions relate to racism in Australia. *Personality and Individual Differences*, 72, 47–51, doi: 10.1016/j.paid.2014.08.030
- Jonason, P.K., Koenig, B.L., Tost, J. (2010). Living a fast life: The Dark Triad and life history theory. *Human Nature*, 21(4), 428–442, doi: 10.1007/s12110-010-9102-4
- Jonason, P.K., Li, P.C.N., Czarna, A. (2013). Quick and dirty: Some psychosocial costs associated with the Dark Triad in three countries. *Evolutionary Psychology*, 11, 172–185, doi: 10.1002/per.1860
- Jonason, P.K., Li, N.P., Webster, G.W., Schmitt, D.P. (2009). The Dark Triad: Facilitating short-term mating in men. *European Journal of Personality*, 23, 5–18, doi: 10.1002/per.698

- Jonason, P.K., Lyons, M., Bethell, E., Ross, R. (2013). Different routes to limited empathy in the sexes: Examining the links between the Dark Triad and empathy. *Personality and Individual Differences*, 57, 572–576, doi: 10.1016/j.paid.2012.11.009
- Jonason, S.C., Sitnikova, M., Oshio, A. (2018). The Dark Triad traits and views of time in three countries. *Personality and Individual Differences*, 120, 107–111, doi: 10.1016/j.paid.2017.08.036
- Jonason, P.K., Slomski, S., Partyka, J. (2012). The Dark Triad at work: How toxic employees get their way, *Personality and Individual Differences*, 52, 449–453, doi: 10.1016/j.paid.2011.11.008
- Jonason, P.K., Strosser, G.L., Kroll, C.H., Duineveld, J.J., Baruffi, S.A. (2015). Valuing myself over others: The Dark Triad traits and moral and social values. *Personality and Individual Differences*, 81, 102–106, doi: 10.1016/j.paid.2014.10.045
- Jonason, P.K., Tost, J. (2010). I just cannot control myself: The Dark Triad and self-control. *Personality and Individual Differences*, 49, 611–615, doi: 10.1016/j.paid.2010.05.031
- Jonason, P.K., Webster, G.D. (2010). The Dirty Dozen: A concise measure of the Dark Triad. *Psychological Assessment*, 22, 420–432, doi: 10.1037/a0019265
- Jonason, P.K., Wee, S., Li, N.P. (2014). Thinking bigger and better about “bad apples”: Evolutionary Industrial-Organizational Psychology and the Dark Triad. *Industrial and Organizational Psychology*, 7, 117–121, doi: 10.1111/iops.12118
- Jones, D.N. (2013). Psychopathy and Machiavellianism predict differences in racially motivated attitudes and their affiliations. *Journal of Applied Social Psychology*, 43, 367–378, doi: 10.1111/jasp.12035
- Jones, D.N., Paulhus, D.L. (2011) Differentiating the Dark Triad within the interpersonal circumplex. W: L.M. Horowitz, S. Strack (red.), *Handbook of interpersonal psychology: Theory, research, assessment, and therapeutic interventions* (s. 249–269). New York: Wiley & Sons.
- Justice, A. (2016). The Relationship of Empathy and Impulsivity to The Dark Tetrad of Personality. *Electronic Theses and Dissertations*, Paper 15.
- Kiire, S. (2017). Psychopathy rather than Machiavellianism or narcissism facilitates intimate partner violence via fast life strategy. *Personality and Individual Differences*, 104, 401–406, doi: 10.1016/j.paid.2016.08.043
- Klimczak, A., Kocaj, M. (2017). Gender of an employee as a moderator of the relationships between the Dark Triad traits and the Counterproductive Work Behaviors. W: J. Nyckowiak, J. Leśny (red.), *Badania i Rozwój Młodych Naukowców w Polsce. Społeczeństwo: psychologia i socjologia* (s. 63–70). Poznań: Młodzi Naukowcy.
- Kocaj, M., Klimczak, A. (2017). Cechy wchodzące w skład Mrocznej Triady osobowości a niepoohamowane sprawczość i wspólnotowość. W: J. Nyckowiak, J. Leśny, *Badania i Rozwój Młodych Naukowców w Polsce. Społeczeństwo: psychologia i socjologia* (s. 85–90). Poznań: Młodzi Naukowcy.
- Koleva, S., Selterman, D., Kang, H., Graham, J. (2014). Beyond Kohlberg vs. Gilligan: Empathy and disgust sensitivity mediate gender differences in moral judgments, doi: 10.2139/ssrn.2486030

- MacKinnon, D.P., Lockwood, C.M., Williams, J. (2004). Confidence limits for the indirect effect: Distribution of the product and resampling methods. *Multivariate Behavioral Research*, 39, 99–128, doi: 10.1207/s15327906mbr3901_4
- Mededović, J., Petrović, B. (2016). Can there be an immoral morality? Dark personality traits as predictors of Moral foundations. *Psihologija*, 49(2), 185–197, doi: 10.2298/PSI1602185M
- Niemi, L., Young, L. (2013). Caring across Boundaries versus Keeping Boundaries Intact: Links between Moral Values and Interpersonal Orientations. *PLoS ONE*, 8(12), 1–12, doi: 10.1371/journal.pone.0081605
- Noser, A.E., Zeigler-Hill, V., Vrabel, J.K., Besser, A., Ewing, T.D., Southard, S.C. (2015). Dark and immoral: The links between pathological personality features and moral values. *Personality and Individual Differences*, 75, 30–35, doi: 10.1016/j.paid.2014.11.010
- Pailing, A., Boon, J., Egan, V. (2014). Personality, the Dark Triad and violence. *Personality and Individual Differences*, 67, 81–86, doi: 10.1016/j.paid.2013.11.018
- Paulhus, D.L., Williams, K.M. (2002). The dark triad of personality: Narcissism, Machiavellianism, and psychopathy. *Journal of Research in Personality*, 36, 556–563, doi: 10.1016/S0092-6566(02)00505-6
- Preacher, K.J., Hayes, A.F. (2004). SPSS and SAS procedures for estimating indirect effects in simple mediation models. *Behavior Research Methods, Instruments, and Computers*, 36, 717–731, doi: 10.3758/BF03206553
- Preacher, K., Hayes, A.F. (2008). Asymptotic and resampling strategies for assessing and comparing indirect effects in multiple mediator models. *Behavior Research Methods*, 40, 879–891, doi: 10.3758/BRM.40.3.879
- Rauthmann, J.F., Kolar, G.P. (2012). How “dark” are the Dark Triad traits? Examining perceived darkness of narcissism, Machiavellianism, and psychopathy. *Personality and Individual Differences*, 53, 884–889, doi: 10.1016/j.paid.2012.06.020
- Robertson, S.A., Datu, J.A.D., Brawley, A.M., Pury, C.L.S., Mateo, N.J. (2016). The Dark Triad and social behavior: The influence of self-construal and power distance. *Personality and Individual Differences*, 98, 69–74, doi: 10.1016/j.paid.2016.03.090
- Roccas, S., Sagiv, L., Schwartz, S.H., Knafo, A. (2002). The Big Five personality factors and personal values. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28(6), 789–801, doi: 10.1177/0146167202289008
- Roeser, K., McGregor, V.E., Stegmaier, S., Mathew, J., Kübler, A., Meule, A. (2016). The Dark Triad of personality and unethical behavior at different times of day. *Personality and Individual Differences*, 88, 73–77, doi: 10.1016/j.paid.2015.09.002
- Spain, S.M., Harms, P., Lebertson, J.M. (2014). The dark side of personality at work. *Journal of Organizational Behavior*, 53, 41–60, <http://digitalcommons.unl.edu/managementfacpub>
- Williams, K.M., Nathanson, C., Paulhus, D.L. (2010). Identifying and profiling scholastic cheaters: their personality, cognitive ability, and motivation. *Journal of Experimental Psychology: Applied*, 16, 293–307, doi: 10.1037/a0020773

Streszczenie. Celem przedstawionego badania była empiryczna weryfikacja natury relacji między cechami Mroczonej Triady osobowości a kodami moralnymi w próbie polskiej. Dodatkowym celem była eksploracja mediacyjnej roli kodów moralnych w związku między płcią a cechami triady. Badanie przeprowadzono z udziałem 202 uczestników (50% mężczyzn) w wieku od 20 do 61 lat ($M = 33,74$, $SD = 9,32$) przy użyciu skali Parszywej Dwunastki (do pomiaru cech Mroczonej Triady) oraz Kwestionariusza Kodów Moralnych (do pomiaru kodów moralnych). Wyniki analiz wskazują, że wszystkie cechy Mroczonej Triady występują w ujemnej relacji z kodem Troski/krzywdy. Makiawelizm i psychopatia są ujemnie związane z Świętością/upodleniem. Ponadto istnieje również ujemny związek między psychopatią a kodem Lojalności/zdrady. Po kontroli wspólnej zmienności jedynie psychopatia występuje w istotnym związku z kodami: Troski/krzywdy, Sprawiedliwości/oszustwa i Świętości/upodlenia. Wyniki badania wskazują, że kody moralne odgrywają rolę mediatora jedynie w relacji między płcią a psychopatią. Przeprowadzono interpretację i dyskusję otrzymanych wyników.

Słowa kluczowe: kody moralne, Mroczone Triada, psychopatia, makiawelizm, narcyzm

Data wpłynięcia: 7.12.2017

Data wpłynięcia po poprawkach: 14.02.2018

Data zatwierdzenia tekstu do druku: 20.12.2018